

BAJCSY-ZSILINSZKY ÉS MAKÓI FEGYVERTÁRSA

— A KORTÁRSÁK BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRÉRŐL CÍMŰ KÖNYV URÜGYÉN —

Különböző objektív történelmi és szubjektív okok következtében hazánkban nem alakult ki olyan tömegméretű fegyveres antifasiszta küzdelem a II. világháború időszakában, mint a szomszédos népi demokratikus országokban. Igaz, a történelmi kutatás egyre több olyan eseményt, mozzanatot tár fel az országunkban lezajlott felszabadító hadműveletek időszakából, amelyek azt bizonyítják, hogy több katonai egység, partizáncsoport, álcázott fegyveres ellenállási csoport harcolt a németek és nyilasok ellen, mint ahogy az korábban általánosan ismert vagy elfogadott volt. Elég csak a Budai Önkéntes Ezred vagy az úgynevezett Görgey-zászlóalj esetére, a demokratikus hadsereg első alakulatainak tevékenységére gondolnunk.

Ezek azt bizonyítják, hogy a magyar nép tömegeiben is volt elég elszántság és bátorság a fasiszta iga elleni küzdelemre, ez azonban Horthy kiugrási kísérletének felemás volta, az ellenzéki pártok, a polgári demokratikus erők tétovasága miatt nem bontakozhatott ki. A kommunista párt következetessége önmagában kevés volt a fasisztaellenes nemzeti felkelés megszervezéséhez. A németellenes polgári ellenzék táborában nem volt olyan Bajcsy-Zsilinszky kiemelkedő, a történelmi szükségességet felismerő vezető egyéniség, az egyetlen Bajcsy-Zsilinszky kivételével, aki a kockázatot és felelősséget vállalni merete volna.

Bajcsy-Zsilinszky a 19-es ellenforradalmár fehértisztek, Horthyék, Gömbösék táborából jött. Igaz, egyenesség, becsületesség tekintetében fejtel kimagaslott már akkor is közülük, és szociális érzeke, a földreform igazi akarása, parasztság szerete fokozatosan a demokratikus ellenzék táborába vezette. Így jutott el egészen a kommunistákkal való szövetségig és a fegyveres nemzeti ellenállás megszervezésének és vezetésének vállalásáig, illetve a hősi halálig, amellyel a nemzete becsületén esett foltot igyekezett lemosni.

Bajcsy-Zsilinszky politikai fejlődését, történelmi szerepét világítja meg az a nemrég megjelent könyv, amely 24 kortársának, író, újságíró, politikus barátjának visszaemlékezését tartalmazza. A visszaemlékezők között találjuk — többek között — Illyés Gyulát, Tamási Áront, Kodolányi Jánost, Ortutay Gyulát, Barcs Sándort, Markos Györgyöt, özvegyét és másokat. Az írásokból — amelyek sok, eddig nem ismert, fontos részletet tárnak fel — kirajzolódik Bajcsy-Zsilinszky markáns politikai személyisége, küzdelmes, ellentmondásoktól sem mentes életútja, harca.

Számunkra azért is érdekes ez a könyv, mert közli Csorba János visszaemlékezését is, aki a 20-as évek végén vidékünkön, Makón, az akkori Csanád megyében kezdte politikai pályafutását, mint az ellenzéki kiszgazdapárt szervezője és helyi vezetője, s aki eljutott Bajcsy-Zsilinszky barátságáig. Fegyvertársa lett a háború éveit alatt, s a nyilas hatalomátvétel után a Magyar Front irányításával létrejött Felszabadító Bizottságban fontos szerepet töltött be, mint Bajcsy-Zsilinszky helyettese. Ő túlélt az akkori nehéz időket, sikerült megmenekülnie a nyilas kopóktól, s mikor 1945. január közepén Budapesten a Múzeum utca egy házában megérte a felszabadulást, kiszgazdapárti vezető létere első útja a kommunistákhoz, a Tisza Kálmán, a mai Köztársaság térre vezetett, ahol Vas Zoltán fogadta. Az ideiglenes kormány azzal bízta meg Vas Zoltánt, hogy igyekezzen megtalálni Csorba Jánost a fővárosban, mert őt jelölték a polgármesterségre. Így lett a makói dr. Csorba János ügyvéd, kiszgazdapárti politikus Budapest első, felszabadulás utáni polgármestere.

Csorba írását olvasva (csak a háború alatti tevékenységükről ír) önkéntelenül is az a kérdés támad az emberben, hogyan lehet az, hogy valaki, akinek nincse-

nek különösebb politikai ambíciói és egész hosszú időn keresztül nem különösebben pozitív politikai tevékenységet fejt ki, egy adott s történelmileg drámai szituációban a politikai küzdelem élvonalába kerül? Ez történt Csorba Jánossal is.

Makói parasztcsaládból származik, a város tanyavilágához tartozó Bogárzó nevű határreszen volt 26 hold földjük. Az első világháború, a forradalmak és az ellenforradalom időszakában az érettségi után nehezen tudott dönteni további pályájáról, 3 évig otthon gazdálkodott, csak aztán végezte el a jogot. Ügyvédkedett Makón, de nem tett szert különösebb ügyvédi hírnévre. Értelmiségi lett, de gyakorlati tapasztalataiból is jól ismerte a parasztság életét, gondjait, amelyek továbbra is foglalkoztatták.

Eszméi, nézetei, vágyai nehezen tisztultak le. Első cikke (igaz, levélként írta meg szinte olvashatatlan kézirással) Milotay lapjában, a jobboldali, faji, nacionalista ideológiát hirdető Magyarság-ban jelent meg. Később mégis az akkor megalakuló Független Kisgazdapárthoz csatlakozott, amelynek makói és Csanád megyei szervezője, később vezetője lett. Az úri körökből jött, a kormánypárttal nemcsak titokban, hanem időnként nyíltan is szövetkező Eckhardt Tibor politikáját támogatta, aki szintén Csanád megye szülőtte. Emiatt méltán bírálták a radikálisabban ellenzéki politikát folytató makói Kossuth-párti vezetők, akiknek körében Erdei Ferenc kezdte — egészen fiatalon — politikai pályafutását.

Az úri rend azonban még a szelíd ellenzékiiséget is nehezen tűrte, s a 30-as években a makói és a környékbeli iskolákban az állami tanítók felső utasításra a következő csúfondáros választási rigmusra tanították a gyerekeket:

*„Felborult a kalamáris
Hamis ember a fiskális
Édes cukor, fehér torma
M megbukott a dr. Csorba”*

Érdekes, Eckhardt ellen nem születtek ilyen strófák. Úgy látszik, a fehérterror nagyfejűi között később is érvényesült a betyárbecsület.

Valószínű, hogy az úri hatalom könyörtelensége is hozzájárult ahhoz, hogy Csorba fokozatosan a határozottabb ellenzékiiség útjára lépett. A 30-as évek közepén létrejött Makón a szociáldemokrata párt, a Kossuth-párt és kisgazdapárt szorosabb együttműködése, s mivel a szociáldemokrata pártszervezetben egyre inkább a baloldaliak, a kommunisták játszottak döntő szerepet, így ez kedvezően befolyásolta a makói demokratikus összefogás radikalizálódását. Ez a helyi baloldali tömörülés a Márciusi Front országos politikai tevékenységét támogatta, s annak programja alapján vívta ellenzéki, a fasiszta rendszer ellen irányuló harcát. Így a makói demokratikus erők politikai szövetsége ahhoz a mozgalomhoz kapcsolódott, annak a Márciusi Frontnak a helyi csoportját alkotta, amely országunkban az anti-fasiszta népfront első formájának tekinthető.

Ez a demokratikus légkör, a helyi baloldali erők összefogása, közös küzdelme minden bizonnyal kedvezően hatott Csorba politikai fejlődésére. Ezzel magyarázható tehát az, hogy mikor Eckhardt külföldre távozása után bekerült a Parlamentbe, a kisgazdapárt országgyűlési képviselői, vezetői közül csak ő vállalta Bajcsy-Zsilinszky oldalán a fegyveres nemzeti ellenállás gyakorlati szervezését.

TAMASI MIHÁLY